

# IDENTITATEA MODELELOR DIN LUXEMBURG — VALEA MOSELEI ÎN PEISAJUL CULTURAL BĂNĂȚEAN

**Drd. arh. Maria Icoana SĂBĂILĂ PAVLOVICI (Luxemburg)**

*“Cea mai mare valoare a lumii este comunicarea  
între oameni”. (Antoine de Saint-Exupery)*

## **Premise istorice. Emigrarea populației luxemburgheze și colonizarea Banatului românesc**

Prima perioadă a colonizării germane, secolul al XI-lea și al XII-lea, vizează teritoriile ocupate în prezent de sașii din Transilvania sub denumirea de Siebenbürger (7 scaune).

A doua perioadă este calificată în memoria luxemburgheză ca perioada de aur austriacă: “d’gëllen Zeit fum Ésterreich”.

Ca urmare a Păcii de la Utrecht (1715) și de la Rastatt (1714), Belgia, Olanda și Marele Ducat de Luxemburg sunt atribuite lui Carol al VI-lea, împăratul Austriei.

Din acest moment începe o eră de pace și de prosperitate pentru Marele Ducat, care se întinde pe parcursul a 82 de ani. Străzi, diligențe, piețe împânzesc țara, iobăgia este abolită, impozitele și corvezile ușurate, culturile agricole ameliorează nivelul de viață.

Manufacturile, faianțeria, atelierelor de țesătorie, prelucrarea minereului de fier iau amploare, dând fiecărei familii posibilitatea să clădească o construcție solidă în piatră; școala este accesibilă fiecăruia.

Cele trei perioade de emigrare către Banat din epoca Imperiului Habsburgic se identifică cu cele trei monarhii habsburgice ale lui:

I. Carol al VI-lea 1714-1740

II. Marie Thérèse 1740-1780

III. Joseph al II-lea 1780-1795

Emigrarea cea mai importantă a fost în perioada corespunzătoare monarhiei împărătesei Maria Tereza. În anul 1784, populația capitalei Luxemburgului era de aproximativ 8 000 locuitori, 70% din “șefii de familie” fiind “laboueurs-Bauer” (muncitori). Siderurgia atinsese deja o anume amploare.

Pe parcursul acestor perioade se aproximează o emigrare de circa 2% din populația luxemburgheză a epocii, alături de emigrația din Lorena, Trier, Saarland și Pfalz. Adesea se produce un amalgam al acestor populații (1).

Cauzele emigrației rămân totuși în mare parte: sărăcia endemică, creșterea impozitelor și procesele unor comunități împotriva seniorilor locali în domeniul forestier-silvic. (2)

Pentru definirea condițiilor emigrației, Joseph al II-lea dă un “Ansiedlungserlaß” în anul 1781, conform căruia:

- Fiecare familie primește o locuință cu grădină, teren arabil și livadă
- Înlesnirea lucrului și obținerea materialelor pentru meșteșugari
- Primul fiu este scutit de serviciul militar
- Zece ani scutire de impozite.

După 1787, colonizarea organizată de stat a fost stopată printr-o dispoziție imperială care nu a reușit

suspendarea ei totală.

Teritoriul Banatului colonizat este delimitat în acea perioadă istorică, prehabsburgică, de râurile Tisa, la vest și Mureș, la nord, Transilvania, la est Valahia și Dunărea la sud. Etimologic, denumirea *Banat* înseamnă: ținutul guvernat de un ban ca de exemplu banatul Timișoarei (3).

Urme ale Șanțului Roman se mai pot vedea astăzi în Timișoara, la sud-vest de Calea Șagului (4).

## Timișoara



Timișoara  
la 1716

În secolul al XIII-lea, Timișoara este sediul comitatului Timiș și posedă un domeniu feudal, având cele "două tipuri de populație, diferențiate ca origine și structură socială, una din comunități îndeplinind o funcție administrativă, militară, comercială și în mică măsură meșteșugărească...iar așezarea rurală, locuită de țărani, (vor fi fost, poate) aserviți cetății." Între anii 1307 și 1315, castelul (reședința regală) se construiește cu meșteri italieni. În anul 1342, ca urmare a stabilirii aici a regelui Carol Robert d'Anjou (1315-1323), Timișoara este menționată cu titlul de oraș, "civitas", devenind capitala regatului ungar.

Vorbind despre Timișoara, cronicarul turc Mustafa Gelalzade spune că este "...cea mai importantă și cea mai puternică dintre cetățile Transilvaniei...dorită de toți sultanii", va fi cucerită în vara anului 1552, atribuindu-i-se un domeniu feudal "care va servi întreținerii aparatului administrativ și militar."

În această perioadă, se menționează șapte școli pentru copii și o medrese (școală superioară musulmană).

"La începutul secolului al XVII-lea, Casa de Austria devine, în detrimentul Franței, cea mai mare putere continentală a Europei." Prin tratatul de la Passarowitz, la 17 octombrie 1718, Banatul va deveni "Kronland", țară a coroanei, autonomă, cu capitala la Timișoara, ca urmare a capitulării și retragerii garnizoanei otomane. Pentru a împlini rolul de graniță-district militar, teritoriul va trebui "germanizat și catolicizat" cu coloni din administrația austriacă. "Acest spațiu al localizării s-a deschis odată cu Galilei, căci adevăratul scandal al operei lui Galilei nu îl constituie atât faptul de a fi descoperit, de a fi redescoperit, mai curând, că Pământul se învâрте în jurul soarelui, cât acela de a fi constituit un spațiu infinit și infinit deschis.... Altfel spus, odată cu Galilei, începând din secolul al XVII-lea, întinderea ia locul localizării."

În aceeași lucrare, M. Foucault spune despre heterotopii: "Aceasta ar fi o heterotopie, nu de iluzie ci de

compensație, și stau și mă întreb dacă nu așa au funcționat, mai mult sau mai puțin, anumite colonii... și coloniile sunt două tipuri extreme ale heterotopiei, și dacă ne gândim că, până la urmă, vaporul este o bucată plutitoare de spațiu, un loc fără de loc care trăiește prin el însuși, este închis în sine, fiind, totodată, lăsat în voia infinitului mării și, din port în port, din cart în cart, din bordel în bordel, merge până în colonii pentru a căuta tot ce au acestea mai prețios în grădinile lor, veți înțelege de ce, pentru civilizația noastră, începând din secolul al XVI-lea și până în zilele noastre, vaporul a fost, în același timp nu doar, firește, cel mai mare instrument de dezvoltare economică (nu despre asta vorbesc acum), ci cea mai importantă rezervă de imaginație.” (5)

### Metz și Trier

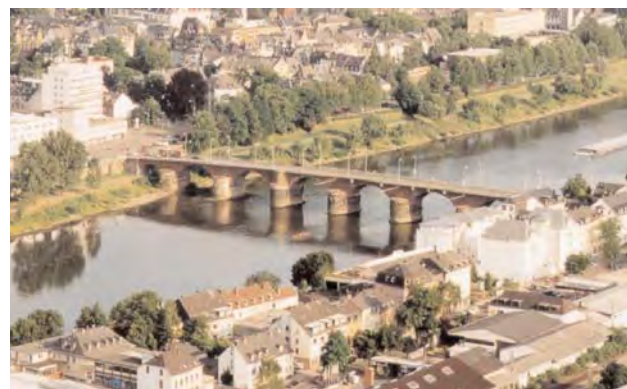
În perioada imperiului roman, cele două metropole importante de pe Valea Moselei, Metz (azi în Franța) și Trier (azi în Germania), au o mare influență asupra teritoriilor învecinate.

Primele mari exploatări agricole, simetrice (“villae rustica”), datează din această perioadă. Multe sate conțin în denumirea lor silabele “Weiller” (Villa-Villar). În trecutul îndepărtat construcțiile sătești se grupau în jurul unei construcții mai importante dirijate de un gerant (villici - majores, Meier - metayer), identic cu aglomerațiile germanice “Hostert” (vechiul “Hovastat”, mai târziu “Hostat” apoi “Hofstat”).

În perioada 1764 - 1786, aproape 5000 luxemburgezi emigrează către Banat, primii emigranți fiind semnați în anul 1724. Ordonanțele din 1765 și 10 martie 1766, care urmăresc stoparea emigrației, permit doar emigrarea a trei categorii de populație: clerici în căutare de beneficii, locuitori din zonele de frontieră și locuitori luxemburgezi ai “enclavelor” din străinătate și burghezii care doreau să profite de diplomele sau de arta lor. Vârsta medie de emigrare, în general, era de 25-26 ani, aducând prejudicii recrutării regimentelor naționale de origine luxemburgheză din patria de origine. Banatul și provincia depinzând de același suveran, numai guvernul de la Viena putea decide privind sancțiunile. Marea majoritate a emigranților fiind insolubilă, nu avea nimic de pierdut, iar organele fiscale ezitau înainte de a demara acțiuni împotriva lor. (6)



Localizarea Marelui Ducat de Luxemburg în Europa  
Sursa: <http://www.euratlas.net>



Podul roman din Trier





Valea Moselei

## Note

(1) Vitruviu recunoaște că datorează foarte mult scriitorilor din trecut: *“aduc nesfârșită recunoștință tuturor scriitorilor pentru că (...) ne-au pregătit (...) bogate materiale din care ne adăpăm ca la apa izvoarelor în Marci Viitruvii Pollionis De Architectura, Libri X, Editura Academiei R.P.R., 1964, P. 8.*

(2) HANNICK, Pierre, MULLER, Jean-Claude. *Bibliographie zur Luxemburger Banat-Auswanderung im 18. Jahrhundert.*

(3) HANNICK, P. Association Luxembourgeoise *“Colons luxembourgeois au Banat au XVIIIe siècle”*, Section historique de l’Institut G.-D. de Luxembourg, volume XCII, 1978, p.157-187.

(4) *Dem Andenken der Märtyrer von Timișoara în GÉNÉALOGIE ET HÉRALDIQUE*, Annuaire-Jahresbuch, 1989, p.43-44. Dr.Prof. August Scriban *Dicționarul Limbii Românești*, Presa Bună, Iași, 1939, p.149.

- (5) OPRIȘ, Mihai. *Timișoara. Mică monografie urbanistică*, Editura Tehnică, București, 1987, p.9-25
- (6) FOUCAULT, Michel. *Altfel de spații (Dits et écrits*, Gallimard, 1994, vol. IV, pp.752-763), traducere de Bogdan Ghiu.

## Bibliografie

- HANNICK, P. *Colons luxembourgeois au Banat au XVIIIe siècle*, Section historique de l'Institut G.-D. de Luxembourg, volume XCII, 1978, p.157-187
- ARENDT, Ch. *L'Age d'or du Duché de Luxembourg sous le régime autrichien*, 1909
- MULLER, P. J. *Luxemburg, Tatsachen Aus der Geschichte des Luxemburger Landes*, Luxembourg 1963
- SCHMITT, Michel. *Altluxemburgische Wohnkultur*
- TOCKERT, Joseph. *Das Weimerskircher Jenisch*, 1949
- ZWIRNER, Helmut. *Die Besidlung von Lazarfeld —Beiträge zur Siedlungsgeschichte einer Banater Gemeinde*, 1978
- Gândirea estetică în arhitectura românească*, Ed. Meridiane, 1983
- BLAGA, Lucian. *Orizont și stil în Trilogia Culturii*, Editura pentru literatură universală, 1969
- VIANU, Tudor. *Introducere în teoria valorilor*, Ed. Eminescu, 1982
- TITTMAN, Lorenz. *Stil, simbol, structură*, Ed. Meridiane, 1988
- HEIDEGGER, Martin. *Repere pe drumul gândirii*, Ed. Politică, 1988
- ȚINTĂ, Aurel. *Colonizările habsburgice în Banat 1716-1740*, Ed. Facla, 1972
- ȚINTĂ, Aurel. *Situația Banatului la cucerirea lui de către Habsburgi*, Universitatea din Timișoara, 1969
- EHRLER, J.J., *Banatul de la origini până acum, 1774*, Ed. Facla, 1982
- DOYEN, Georges, HUBRECHT, Robert. *L'Architecture rurale & bourgeoise en France*, Ediția Ch.MASSIN et Cie, 1996.
- CALTEUX, Georges. *D'Ûltzebuenger Bauerenhaus\_Band I*, Editions PHI & KREMER-MULLER & Cie.1997
- CALTEUX, Georges. *D'Ûltzebuenger Bauerenhaus\_Band II*, Editions PHI & KREMER-MULLER & Cie.1998